

WERKGROEP VOOR EEN RECHTVARDIGE EN
VERANTWOORDE LANDBOUW

P:A LUS MUSSCHE VINKENDREEF 13 3120 TREMELO

Driemaandelijks tijdschrift erkenningsnummer P508018

België - Belgique
P.B.
1099 Brussel X
1/1761

Wervelkrant

07/4

december 2007 Nr 4

focus op het platteland

- 2,5 euro

Werkgroep voor een Rechtvaardige en Verantwoorde Landbouw vzw

Ons jaar met een vernieuwde aanpak van deze krant zit er op. Daarom houden we een open redactieraadvergadering op donderdag 27 december: Wervelkantoor Brussel, van 14u tot 17u. Evaluatie jaargang 2007 en voorstellen voor 2008. Ruimte voor lezerscommentaar. Iedereen welkom. Graag vooraf wel een seintje.

Het 'halve hof' van Patrick en Bellinda,
hier al een voorproefje op hun wereld.... (zie pag. 13-14)

'Wervelkrant 07/4' is krant 72 in het 17de Werveljaar. Gedrukt op kringlooppapier, met vegetale inkt door Druk in de Weer 1500 exemplaren.

Wilt u meer weten?

Op www.wervel.be kunt u ook een drie-maandelijkse voedselkrant lezen of ervoor intekenen.

Publicaties: u kunt de lijst vinden op de website of aanvragen op het secretariaat.

U kunt ook een voorstellingsbrochure (in het NL, E, D, F, SP) en folder (NL, E, F, PORT en SP) aanvragen op het secretariaat

Alle artikels die vrij zijn van intellectuele eigendomsrechten, mogen worden overgenomen, als de bron wordt vermeld en als Wervel een exemplaar ontvangt van uw publicatie.

U kunt ons steunen!

* We roepen graag alle mensen, groepen en organisaties op om ons maandelijks/ jaarlijks een bedrag -naar eigen draagkracht- te storten. Op 001-2165388-36 van Wervel. IBANCode BE 46-001-2165388-36 BIC/Swift code GEBABEBB Deze bijdragen benutten we om allerlei projecten te financieren zoals onze campagnes 'Denk globaal, eet lokaal' en 'Soja en alternatieven', .

* Aan wie alleen de Wervelkranten wil ontvangen, vragen we minimum 15 euro (voor organisaties minimum 20 euro), dit als ondersteuning voor de publicatie-en verzendkosten.

* Wervel is een project bij Krekel-sparen van Netwerk-Vlaanderen. Het erkend nummer is 94/0054.

* Aangezien Wervel een VZW is, is het ook gemachtigd bij testament legaten en schenkingen te ontvangen. Het volstaat hiertoe de volgende formule in het document in te lassen: 'Ik legateer aan de vzw Wervel te 1030 Brussel de som van ... EUR voor ...

Secretariaat: Vooruitgangstraat 333/9 A, 1030 Brussel,
Tel./fax.: 02/ 203 60 29
e-mail: info@wervel.be
website: www.wervel.be
Verantwoordelijke uitgever :
Jonas Van Reusel

Met de steun van de
Vlaamse Regering. De
Vlaamse Rege-ring kan
niet verantwoordelijk
worden gesteld voor de inhoud van
deze krant

The farmer is the leader

We zijn bij die titel gekomen via het Engels ogende letterwoord LEADER, dat op een Europees programma slaat, maar dat eigenlijk een letterwoord is dat uit het Frans komt. LEADER staat voor 'Liaisons Entre Actions de Développement de l'Economie Rurale'. Uiteindelijk gaat het over wat in het Engels "rural development" heet, terwijl de geijkte term in het Nederlands 'plattelandsontwikkeling' is. Plattelandsontwikkelingsbeleid dus. Wat moeten we ons voorstellen bij 'platteland' in Vlaanderen? Is er een ontwikkeling denkbaar die in een andere richting gaat dan verdere verstedelijking? Welk beleid zit in de Europese, Belgische en Vlaamse pijplijn? Dat zijn de vragen die Wervel stelt in de katern van deze Wervelkrant. En hier en daar geven we ook een mening.

Waar is de tijd dat we als 'werkgroep voor een rechtvaardige en verantwoorde landbouw' opkwamen tegen de schaalvergroting die de Europese Economische Gemeenschap stimuleerde? Om te overleven als landbouwer, moest je groeien. We vonden dat niet rechtvaardig. Tegelijkertijd waarschuwden we de landbouwers, kleine en grote, voor een blinde groei. Ze moesten, zo vonden we, hun verantwoordelijkheid blijven opnemen voor natuur en milieu.

Het landbouwbeleid van de Europese Unie kende intussen heel wat wendingen. En de landbouw is door dat beleid en door andere factoren in het laatste dozijn jaren grondig veranderd. De landbouwsector heeft het echter nog altijd knap lastig...

Is het daarom dat de "Tweede Pijler", de plattelandsontwikkeling, nu meer in beeld komt? Is het daarom dat Europese programma's zoals LEADER de nadruk leggen op netwerken van verschillende partners op het platteland? Niet enkel landbouw, maar ook consumptie, natuurbehoud, cultureel erfgoed, recreatie, toerisme moeten 'hun ding' kunnen 'doen'.

Wat kunnen we daartegen hebben, wij die er altijd mee bezig zijn diverse betrokken partijen rond de tafel te krijgen? Niets natuurlijk. Toch denken we te moeten zeggen: laat de landbouw zélf niet tussen de mazen van het net(werk) vallen.

Zal er in 2016 nog een boer zijn? Dat vroeg de Boerenbond in zijn laatste decembercongres zich af. Dat was uiteraard een retorische vraag, waarop het antwoord "ja" was. Er zullen nog boeren en boerinnen zijn. Hoeveel, weten we niet. We pleiten in elk geval voor diversiteit. Voor biodiversiteit en agro(bio)diversiteit, maar ook sociaal-economische diversiteit. De schaalvergroting en specialisatie zullen allicht nog verdergaan, maar daarnaast zal er hopelijk ook plaats zijn voor 'nieuwe boeren' – of moeten we zeggen: plattelanders die het goed menen met de natuur, de grond, de voeding? Eén voorbeeldje maar: de gestage stroom jongeren die de opleiding van Landwijzer volgen en niet beter vragen dan een stukje (platte)land tot leven te brengen om hun leven zin te geven.

Anders wordt ons platteland een natuurreservaat, een Bokrijk, een koeienweide met subsidies om de koeien ten minste op zondag uit de efficiënte stallen te houden, een aaneenschakeling van paardenweiden met de gekste geïmproviseerde constructies die als stal moeten dienen ... Maar laten we niet doemdenken. Het is nog niet te laat voor een plattelandsontwikkeling waarin boeren en/of boerinnen de voortrekkers zijn: the farmer is the leader.

De redactie

De week van de smaak

Dat de activiteiten van vorig jaar goed in de smaak vielen, werd al snel duidelijk...

Een aantal instellingen stapten zelf naar Wervel toe om voor de tweede editie van de Week van de Smaak een samenwerking aan te gaan. In februari zaten enkele Wervelaars al rond de tafel met het UZ-ziekenhuizen en de Alma-restaurants van Leuven. Het zag er allemaal heel veelbelovend uit.

Maar er kwam nog meer op ons af. De jeugd-herberg 'De Ploate' en het Mariem Ecologisch Centrum waren niet voor de hand liggende partners, maar zagen een samenwerking zitten.

De Dobbelhoef in Schilde ging voor een kindvriendelijke week en gaf de Basisgroep Antwerpen van Wervel opnieuw een plek op de winkelzaterdag en Velo (een fietshuur- en herstelplaats in Leuven waar kansengroepen een job leren) wou met ons samen soep koken.

Toen de Week van de Smaak met wel heel rasse schreden naderde, riep Katrien hulp in

en kon - dankzij de Sociale Maribel - voor 6 dagen een extra medewerkster ingeschakeld worden. Het werd Ineke Docx. Daarnaast waren er ook enkele andere enthousiastelingen die precies op tijd hun hulp aanboden: Tinne Van den Bossche tekende een prachtige affiche en een heus sinterklaasstripverhaal voor Oostende, en Eline Livémont (kandidaat-stagiaire), Leen Maes (nieuwe vrijwilligster voor de E-voedselkrant) en Frans Vervaeke hielpen mee bij de activiteiten in Leuven. Ook de basisgroep Vlaams Brabant was goed vertegenwoordigd.

We vochten tegen de tijd, maar verwezenlijkten toch een aantal heel mooie dingen! We laten jullie even mee nagenieten.

Openingsevenement:

De startactie mocht er zijn. We sloten aan bij de Ecosmos (actie Velt en Bioforum), dat was "net" "werken" en boden de genodigden samen verrassend broodbeleg. Om de alternatieven voor soja onder de aandacht te brengen, koos Wervel voor een extra smoske op basis van lupine en hennepmayonaise. Bij wet verboden in België (om te verkopen), maar niet om te laten proeven... En dat deden we dan ook. Dat het smaakte, kon zelfs Bert (Anciaux) bevestigen. Nu nog die wet een keer in orde krijgen.

UZ-ziekenhuizen

Wat ooit een veelbelovende samenwerking leek te worden, verliep uiteindelijk anders dan voorzien. Door ziekteverlof en vakanties lukte het niet om op het goede moment met de juiste mensen bij elkaar te zitten, en een aantal afspraken concreter te maken.

Jammer, want de voorbereidende gesprekken beloofden een boeiende samenwerking. Wie weet: een volgende keer beter.

Dat wat bij het ziekenhuizen niet lukte, werd bij Alma driedubbel goedgemaakt.

De aanpassingen in het menu konden slechts in beperkte mate uitgevoerd worden, maar de ruimte die we kregen hebben we ten volle benut. Op plekken waar normaal gezien niets van derden mag hangen, konden wij massaal onze posters kwijt. Je kon er niet naast kijken: van waar je je bord ging vullen tot waar je van je lunch genoot.

Ons doel was om de studenten zelf het verhaal achter hun maaltijd te doen ontdekken. Aan het opzet hebben we af en toe moeten sleutelen, maar we kwamen uiteindelijk tot volgende tactiek:

Je komt binnen in de Alma en ziet overal

posters hangen met zo'n 15 verschillende slogans. Doordat ze kort en telkens anders zijn, lees je ze toch maar even. Je bent misschien niet direct helemaal mee, maar het is je ook niet ontgaan.

Daarna krijg je bij het afrekenen van je maaltijd een wedstrijdbriefje van de Wervelvrijwilligers. Je hebt je handen echter vol. Dus laat je het maar op je plateau leggen.

Aan tafel zit je daar met zo'n briefje en neem je misschien toch even de moeite het te lezen. Je begrijpt ineens wat beter waar al die posters vandaan komen, en neemt misschien zelfs de moeite om het wedstrijdbriefje in te vullen waar je een groentetas mee kunt winnen (gesponsord door voedselteams en studentenvoorzieningen K.U.Leuven).

Dan kom je bij het buitengaan langs de Wervelstand. Aangezien er niemand bij staat, voel je je nergens toe verplicht, en neem je misschien zelfs even de tijd om te kijken wat er allemaal ligt...

Dat het werkte, konden we met onze eigen ogen en oren ontdekken. De posters zorgden voor een hoop discussies tijdens het eten. Dat bleek uit de flarden gesprekken die we links en rechts opvingen. Sommigen aanwezig kwamen naar ons toe en vroegen wat meer uitleg over de sojaproblematiek. Onbemand bleek de drempel tot de stand een stuk lager: een bemande stand werkte averechts. Een hoop studenten namen de moeite om toch even wat folders mee te nemen, en ook de Wervelsite bleek dezer dagen druk bezocht. Daarnaast vonden we zo'n 80 briefjes in onze wedstrijdbus, en bleken zo'n 70 studenten de volgende Wervelkrant graag te ontvangen.

Toen de posters er weer af moesten, kwam er nog een hoop positieve feedback. Het 'denk globaal, eet lokaal'-concept was in de vier grote Almarestaurants duidelijk vaak het gespreksthema. In één Alma mochten we zelfs een reeks posters laten hangen.

Als er nu nog een aantal studenten het initiatief nemen om de Alma extra aan te moedigen, dan staan er misschien hoe langer hoe meer lokale producten op het menu...

Een geslaagde actie wat ons betreft, met dank aan de Alma en trekker Ineke! En wie weet komt er nog een staartje aan het posterverhaal...

Velo : *With love-soep!*

Terwijl Ineke met haar ploeg de Alma's bestookte trokken Luc en Katrien naar Velo.

Meesterkok van de Ancien Belgique en tevens meter van 'Week van de smaak 2007', Lut De Clercq, zorgde voor een heerlijk witlofsoep-recept: lokaal, seizoensgebonden en bio- (logische) ingrediënten werden geleverd via Hartenboerparticipant Boerderij De Brabander. Dat alles werd overgoten met een scheutje (dure) Pernod voor het feestelijk tintje en op smaak gebracht met versgeplukte salie. Niet alle deelnemers spraken even vloeiend Vlaams en 'witloof' vertalen was ook niet zo eenvoudig.... Spontaan vertaalde een van de zwierige zuiderse hulpkoks 'witloof' door "with love" en kreeg de Lut De Clercq-soep meteen een charmante meerwaarde. We kregen het warm aan ons hart en dat kwam niet alleen door de soep.

Lut maakte tijd en kwam zelf de soep proeven. Ze keek, proefde en proefde dat het goed was. De voltallige Velo-ploeg werd in het zonnetje gezet en kreeg een aantal Wervelsoepkommen als aanmoedigingsgeschenk. Het is de bedoeling dat het niet bij deze ene actie zal blijven. Lekkere verse soep koken staat voortaan regelmatig op

VELO KOOKT SMAAKVOLLE SOEP

» LEUVEN De medewerkers van het sociale en ecologisch fietsproject – met herstelplaats – Velo hebben gisteren, samen met Lut De Clercq (links op de foto), de vaste kok van de Brusselse muziektempel AB én de meter van deze editie van de 'Week van de Smaak', soep gekookt. De kooksessie past in een samenwerking van de Brusselse organisatie voor duurzame landbouw Wervel, Alma-Leuven en het UZ Leuven om het belang van gezond voedsel bij mensen met beperkte financiële mogelijkheden onder de aandacht te brengen. Bij de Leuvense fietsenherstelplaats werken vooral jongeren uit het deeltijds beroepssecundair onderwijs en erkende politieke vluchtelingen. (stl) © Johan Van Cutsem

het programma. Misschien zijn er nog wat vrijwilligers nodig die met die gasten aan de slag willen en wat (misschien zelfs tweedehands) degelijk grootkeuken materiaal zou ook wel van pas komen. Goed en gezond eten maken moet toch toegankelijk zijn voor iedereen ?!

Een opdracht of uitdaging voor de kersverse stuurgroep Denk Globaal Eet lokaal ?

Volgend jaar van 13 tot 23 november gaat een derde hap uit het bord van de Week van de Smaak. Het gastland wordt Frankrijk en Lier is verkozen tot stad van de Smaak.

En nu maar uitkijken naar toffe partners ?!

Het Wervelteam van de 'Week van de Smaak'

Honger hoeft niet

Opmerkelijk hoe Noël Devisch, voorzitter van de Boerenbond, het discours van de NGO's meer en meer volgt. Inderdaad voedsel is te belangrijk om aan de vrije markt te worden overgelaten. Vroeger was Wereldvoedseldag vooral de dada van de NGO's. Het is verheugend dat de Boerenbond zich bij hen aansluit.

Meer op: www.wervel.be/e-voedselkrant

Gebruiken arme landen hun invoertaks niet?

In Nederland is discussie ontstaan over de gevolgen van het GLB, het Gemeenschappelijk Landbouwbeleid van de EU, op de landbouw van ontwikkelingslanden. Jan Pronk die een ervaren man is op het terrein van ontwikkelingssamenwerking en armoedebestrijding kreeg de wind van voren, toen hij wees op de gevolgen van het GLB in Afrika. De huidige minister van landbouw in Nederland tikte Pronk op de vingers, maar gaf er blijk van niet al te best geïnformeerd te zijn. Er zit wel degelijk subsidie, zij het dan indirecte subsidie op naar Afrika geëxporteerde EU-kip. Immers soja, een belangrijk bestanddeel van het kippenvoer, wordt uitzonderlijk taksvrij in de EU ingevoerd (al sinds 1962).

Afrikaanse landen kunnen goedkope voedselimporten niet beletten omdat hun invoertaksen daarvoor te laag zijn; de Wereldhandelsorganisatie belet hen die te verhogen. In gevallen waarin die invoertaksen wel voldoende hoog zijn om effect te hebben, oefenen IMF en Wereldbank pressie uit om ze niet toe te passen.

Meer op: www.wervel.be/e-voedselkrant

De kwetsbaarheid van de armen in de wereld

IFPRI, het internationaal georiënteerde Amerikaanse onderzoeksinstituut voor voedselpolitiek bracht in juli 2007 een studie uit over maatregelen die dienen om de kwetsbaarheid van de armen in rurale streken te verminderen.

Het gaat over onderlinge verzekering tegen ziektekosten; kleinschalige leningmogelijkheden; levens- en uitvaartverzekeringen; verzekering bij invaliditeit en vooral oogstverzekeringen. Deze laatste worden meer en meer vervangen door weerindexverzekeringen

Meer op: www.wervel.be/e-voedselkrant

Een Wervel-end duurzame-landbouwkamp met JNM in het Pajottenland !

Dit jaar hadden we onze tenten opgeslagen in de boomgaard van Danny Billens in Oetingen. Danny's bedrijf is volledig bio, al bijna twintig jaar, en bestaat uit een kleine tien hectare fruit. We staken de tweede dag een handje toe bij de appelpluk, die dit jaar uitzonderlijk vroeg kwam. Dat beetje praktijk was als afwisseling best welkom. We hadden toen al een stevige portie theorie achter de kiezen... Verslag van een rijk gevuld kamp.

De eerste dag bleef het speels. 's Middags een kennismakingsrondje en een quiz die onthulde hoe veel (of weinig) we al afwisten van duurzame landbouw. 's Avonds het spel 'Boer zoekt land', over landbouw, ontbossing en grootgrondbezit in Brazilië (en België). Dramatisch thema, maar het spel was plezant...

De tweede dag werd het 's ochtends meteen menens. Kampvader Jasper wijdde ons in over de problematiek van de energiegewassen (om zogenaamd 'groene stroom' mee op te wekken). Zoals bij elke volgende presentatie kwam er na afloop een geanimeerde discussie op gang: zeer leerrijk! Daarna kwam Frederik van Wervel (de Werkgroep voor een Recht-vaardige en Verantwoorde Landbouw) vertellen over de soja die in o.m. Brazilië in monocultuur en op reuzenschaal wordt gekweekt en verscheept naar Europa om te dienen als krachtvoer voor ons vee. Conclusie: we eten teveel vlees. 's Avonds kwam Jeroen, ook al van Wervel, ons uitleggen wat we moeten verstaan onder "agroforestry". Hij bracht ook z'n collega's Katrien en Luc mee (het was ten slotte een JNM/Wervel-kamp!). Voor de voorstelling van Luc z'n nieuwe boek trokken we zondag trouwens met de trein

naar Brussel... (zie verder).

De derde dag (dwz. op vrijdag) gingen we op stap. Eerst kwam Koen (lesgever bij Landwijzer, een organisatie die een opleiding bio-logisch boeren aanbiedt) zijn passie voor de geschiedenis van de landbouw met ons delen, daarna klommen we op de fiets voor een tocht langs twee bio-boerderijen. Eerst het boerde-rijtje van Jean-Pierre De Leener. In Sint-Pieters Leeuw, met de Brusselse skyline op de achtergrond, teelt hij op een lapje grond van nog geen twee hectare groenten voor een uitsluitend lokale afzetmarkt. Jean-Pierres bedrijf benaderde veruit het dichtst ons romantische idee van kleinschalige bio-landbouw. Helemaal anders gaat het er aan toe bij Jos Vandersmissen, die enkele kilometers daarvandaan 28 hectare heeft en in groet hoeveelheden levert aan de veiling.

Zowel Jean-Pierre als Jos doen ook aan thuisverkoop. Dat is voor de boer die een eerlijke prijs wil, een belangrijke troef, zo bleek

zaterdag tijdens de presentatie van Kris van Vredeseilanden over de macht van de supermarkten. **Vooral zijn 'flessenhals'-grafiek maakte indruk: in Europa staan tussen 160 miljoen consumenten en 3,2 miljoen boeren amper 110 aankopers...** Die gebruiken hun ongeziene machtspositie om zware druk uit te oefenen op de prijzen. Conclusie van onze levendige discussie: koop zoveel mogelijk op boerenmarkten of bij de boer zelf. We voegden de daad bij het woord op de Wambeekhoeve, een 'gangbaar' (dwz. niet-bio) melkveebedrijf dat weliswaar het grootste deel van haar melk doorverkoopt, maar toch ook zelf aan verwerking en thuisverkoop doet. In deze Ramadan-maand is er vooral veel vraag naar hun fetakaas... Wij konden na ons bezoek vooral hun roomijs wel smaken!

Na een onverkwikkelijke rondleiding in de serres van Perkoplant, een bloemenkwekerij in Ternat, snelden we door het heuvelachtige landschap naar 'huis', want we verwachtten

bezoek van de Groene Kring, een vereniging van en voor jonge boeren tussen 16 en 35 jaar. De Groene Kring heeft drie pijlers: een syndicale, een ontspanningsgerichte en een educatieve (ze organiseren bijvoorbeeld informatiesessies over de overname van familiebedrijven). Er waren een aardappel-, een varkens- en een fruitboer van de partij. Na een vegetarisch feestmaal en een leerrijk kringgesprek bewezen de jonge boeren tot ieders warme vreugde (het was een beetje koud die nacht...) dat ze uitblinken in het maken van spectaculair kampvuur... **De gezellige sfeer verwees het cliché dat groenen en boeren elkaar in de haren moeten vliegen die avond naar de prulnmand.**

De landbouw in het Pajottenland stemt dan ook niet overeen met het schrikbeeld van monocultuur en hyperspecialisatie dat we associëren met West-Vlaamse megavarkensbedrijven. We konden het op onze fietstochten zelf vaststellen: de meeste bedrijven zijn gemengd. Dat is trouwens wat er volgens de boeren van de Groene Kring voor zorgt dat er in Vlaams-Brabant geen mestoverschot is, naar zij beweren.

Op zondag trokken we dan naar Brussel. Na een bezoekje aan de Zuidmarkt, waar er weinig sporen zijn van een 'korte keten', trokken we naar het Fontainasplein voor de boekvoorstelling van 'Dageraad over de akkers, soja anders' van Luc Vankrunkelsven, de stichter van Wervel. We speelden mee in het instap-theaterstuk dat acteurs van de landbouwuniversiteit van Wageningen voor de gelegenheid in elkaar staken. Achteraf, in de Marollen, kwam ancien Jonas Hulsens ons vertellen over wat hij zag in Almeria

(Zuid-Spanje): serreteelt onder erbarmelijke sociale en ecologische omstandigheden. Het zijn dié tomaten die in januari in al onze supermarkten liggen...

Maandag hielpen we onze gastheer nog eens bij de appelpluk, en 's middags bezochten we eerst een biologische varkensboer en daarna De Pajottenlander, een bedrijf dat zich specialiseert in biologische fruitsappen van hoogstamboomgaarden. Het kleine bedrijfje is op 20 jaar tijd uitgegroeid tot een grote onderneming, een evolutie die de zaakvoerder niet per se gelukkig stemt. "Je kan je ook als bioboer niet onttrekken aan de economische wetmatigheden", zei hij wat bedremmeld.

Dat was het ongeveer, de bonte avond en de opkuis niet meegerekend. Wat hebben we zoal geleerd? Véél! Maar het moet nog wat bezinken... Maar laten we toch alvast even Emma aan het woord: **"Als iets me bijgebleven is, is het het feit dat biologische en gangbare landbouw niet als twee duidelijk onderscheiden vormen van landbouw gezien mogen worden, maar dat er in de praktijk eerder een continuüm is."**

Tot slot (je kan het wellicht raden): naast veel inzicht en info was er natuurlijk ook veel schoonheid (het Pajottenland is echt prachtig), veel lekker eten (bedankt, Tinne en Eliane!) en natuurlijk heel veel plezier... Allemaal duurzaam!

Marc-Antoon De Schryver.

Soja en alternatieven

De problematiek wordt onderkend, voor alternatieven is er openheid

Soja wordt blijkbaar hoe langer hoe meer een thema. Wervel zette met diverse partners sojaconnectie.be online. We zitten aan de onderhandelingsstaf met de mengvoederindustrie en andere stakeholders, Wervel werd gevraagd om in de stuurgroep te zetelen van een LEI-studie (Landbouweconomisch Instituut, Nederland) voor de Vlaamse overheid: 'Impact van de invoer van landbouwproducten uit ontwikkelingslanden naar België'. De Nederlandse Akkerbouwvakbond organiseerde 3 december een 'eiwitdag' en wou onze stem erbij. En ja, we publiceerden weer een nieuw boek: 'Dageraad over de akkers. Soja anders'. Het werd op 16 september 2007 voorgesteld tijdens een 'instaptheater' op de wijze van de Braziliaanse regisseur Augusto Boal. We geven je enkele sfeerfoto's.

Omdat de metafoor 'Dageraad over de akkers' en het theater zo aanslaan, denken we er aan om in april 2008 een ronde van Vlaanderen te houden. 17 april is er de jaarlijkse Boerenstrijddag. In die periode willen we in alle provincies minstens één optreden van het theater hebben. Suggesties? Wie eerst is, komt in aanmerking. **Aanvragen graag binnen tegen 8 januari 2008.**

Uit de toespraak van Minister-President Peeters onthouden we vooral: "(...) Dames en heren, Ik hoop hiermee voldoende te hebben aangetoond dat ik open sta voor een discussie over deze problematiek. Ik ben mij terdege bewust van de omvang ervan en ben bereid om in overleg met de sector en met u het debat verder aan te gaan.(...)". Zie volledig tekst op wervel.be.

Na al die jaren van studie, schrijven en actievoeren wordt stilaan de problematiek erkend. We zijn vast van plan de discussie over ons landbouwmodel te blijven aangaan. Samen met onze partners willen onze alternatieven blijven formuleren en

mee opbouwen.

De Wervelboeken verschijnen telkens in het Nederlands en in het Portugees. Van het eerste boek kwam tot onze niet geringe verbazing een bestelling binnen van 5000 exemplaren voor de deelstaat Paraná. Het departement onderwijs wil ze verspreiden over alle publieke scholen en bibliotheken van de staat. De Portugeese versie kan ook gedownload worden van www.fetrafsul.org.br en www.vegetarianismo.com.br (onder rubrief: soja). Ondertussen kwam een vraag vanuit Parijs. NGO's willen het boek in het Portugees en in het Frans op de internationale debatwebsite www.d-p-h.info zetten. Momenteel wordt het boek dan ook naar het

Frans vertaald.

Alternatieven?

Wervel wil niet alleen de systemen aanklagen, maar mee de dageraad begroeten. De dageraad versnellen? Zoals de Minister-President stelde: **gras-klaver als alternatief voor het koppel maïs-soja** slaat aan bij heel wat Vlaamse melkveehouders. Vlaanderen is de enige Europese regio, waar omschakelende boeren een subsidie krijgen, als ze maïs vervangen door gras-klaver! Een alternatief voor de sojaverslaving in de kippen- en varkenshouderijen is minder evident. Pistes zijn: erwten, koolzaad, lupinen, kemp, amarant. Niet alleen voor het dieren-

Patrick aan het woord op gezamenlijke 'vleesdag' Eva-Wervel

voer, maar ook voor menselijke consumptie. We lobbyen voor een juridische basis van lupinen en kemp, die nu al in de voeding gebruikt worden. Zo krijgen boeren een meerwaarde en kunnen ze makkelijker overschakelen van de import van de te goedkope soja naar lupinen of andere alternatieven.

We deden alvast tijdens de Week van de Smaak de proef op de som. Tijdens de diverse activiteiten werden **toastjes** geserveerd **met een lupinesla**. De 180 deelnemers op de gezamenlijke dag '**Vlees op het menu: een kwestie van smaak?**' (EVA en Wervel, 17 november Univer-

siteit Gent) wisten de nieuwigheid te smaken. Nieuwigheid? In onze contreien wel. In de Zuid-Europese landen (Portugal, Spanje, Italië) worden er veel lupinen gesnoept. Bij ons zitten lupinen onzichtbaar in wafels en in ander gebak. In al onze omringende landen is het gebruik van kemp in de voeding niet wettelijk beperkt. In de Verenigde Staten is het zelfs een groot succes.

Luc Vankrunkelsven en Patrick De Ceuster

Mogen wij voorstellen? Lupinesla !

Voor de Week van de Smaak met als gastland Italië wilde Patrick absoluut lupinen op tafel. Het werd lupinesla: een vegetarisch product, gebalanceerd van samenstelling, organisch gegroeid binnen het Wervelteam. En alsof het nog niet genoeg was: deze sla is fect
nieu**wer**kstelligen (1) .

Het Wervelteam toog aan het werk. Als bij toeval verklapte Angelo, die vroeger als tolk EU-parlementariër Herman Verbeek begeleidde, ging ze meteen halen. Katrien vulde het recept aan met kempmayonaise en Paul bracht alles op smaak met aardpeer en peterselie uit de eigen heuvelruggetuin.

En zo ontstond dit pittige broodbeleg voor de **VELT-Wervel 'eco-smos'**. We houden het recept vrij van alle intellectuele eigendomsrechten en laten u graag meeproeven:

Ingrediënten:

500 g lupinen (tremoços in de Portugese kruidenierszaak)
60 g aardpeer
200 ml hennepolie (Delhaize, Origin'o)
1 ei
azijn, mosterd
1 bot peterselie

Werkwijze :

Maak mayonaise met het ei, een eetlepel azijn, een eetlepel mosterd en 200 ml hennepolie. Geen zout toevoegen, want de tremoços vallen nogal zout uit. Ze worden bewaard in zoutoplossing. Spoel ze daarom grondig en hak ze grof. Was en schil de aardperen en snij ze zeer fijn. Was de peterselie en hak fijn. Je kan ook een hakmolentje gebruiken.

Meng en smeer op brood of toast.

Let op! Bij Koninklijk Besluit (KB) mag het niet in de handel worden gebracht, alleen geproefd!

Informatie: U kunt het nalezen in :

- J.M. Martins et. al., Cholesterol-lowering effects of dietary blue lupin (*Lupinus angustifolius* L.) in intact and ileorectal anastomosed pigs, in *Journal of Lipid Research* (2005) 46, 1539-1547
- R.S. Hall et al., *Lupin ki*
- U.S. Schwab et al., Effects of hempseed an*i*
J Nutr
(2006) 45(8), 470-477

Meer info over lupineteelt, toepassingen en dit recept: patrick@wervel.be

agroforestry

Grote opkomst op studiedag agroforestry in Vlaams Parlement

Goedgevulde zaal De Schelp in het Vlaamse Parlement

Dat meer dan honderd mensen op 19 oktober opdaagden op de studiedag over agroforestry in het Vlaams Parlement toont aan dat agroforestry interesse wekt.

Wervel nodigde, met steun van het departement Landbouw & Visserij, twee Franse experts uit. Zij konden heel wat aanwezigen boeien met door onderzoek onderbouwde vaststellingen die het gangbare monocultuurdenken van zijn voetstuk halen. Ze toonden de **hogere rendementen aan bij polycultuur in het algemeen en agroforestry in het bijzonder**. In bepaalde, zeer voordelige combinaties (met bv. notelaar of els) kan agroforestry tot 50% rendabeler zijn dan landbouw.

Dat zou iedere landbouwkundige wakker moeten schudden, zelfs de talrijke onderzoekers aan universiteiten die in opdracht van de overheid of van Bayer, Monsanto en Syngenta per se nog een extra procentje productie uit de monocultuur willen halen. Je vraagt je af wie beter wordt van die dure technieken. Hopelijk veert de Vlaamse landbouwonderzoeks-

wereld recht en dient ze massaal onderzoeksprojecten in. Joris Relaes, kabinetschef van minister-president Kris Peeters, beloofde alvast om dit thema aan te kaarten bij Vlaamse onderzoekers. We wachten hoopvol af.

Christian Dupraz van het INRA (Frans nationaal instituut voor landbouwkundig onderzoek).

Eerste agroforestrybomen geplant door JNM & Wervel

Het is niet al theorie wat de klok slaat. De vrijwilligers van de Jeugdbond voor Natuur en Milieu (JNM) en Wervelaars werkten op 10 november samen met boer Ronny Aerts om notelaren en eiken aan te planten aan weerszijden van het melkveebedrijf De Ploeg in Herselt. De consumenten, die graszuivelproducten kwamen inkopen in de hoevewinkel en de planters bezig zagen, reageerden positief en geïnteresseerd.

Er werden een veertigtal notelaren en eiken aangeplant op graasweides. De plantomstandigheden waren wel niet ideaal (het was iets te nat), maar zo'n stevige bomen van enkele meters hoog en met diameter van 10-12 cm kunnen wel tegen een stootje. Sommige eiken hadden zelfs door de zachte temperaturen nog heel wat bladeren.

landgenoten
magazine voor boer en hater

Ronny Aerts, Hoeve de Ploeg op de cover van het magazine Landgenoten van Vilt

maar om de veerasters aan te brengen hadden we wel wat tijd nodig: vier kastanjehouten palen rond elke boom, waarop dan later nog dwarslatten en prikkeldraad zal bevestigd worden. Ook Ward Kennes, kabinetssecretaris van milieuminister Hilde Crevits, kwam uit sympathie een boompje mee planten. En het blijft niet bij deze aanplant: Ronny liet al weten dat er op termijn nog meer bomen zullen bijkomen. Vlaanderen is alvast een agroforestry-pionier rijker.

Jeroen Watté

Het planten van de bomen ging enorm snel,

Op de boerenstoel

Patrick Ruyschaert

'Het halve hof'

Vlaamse Ardennen. Geprangd tussen de dorpskern van Ophasselt, een betonweg naar Schendelbeke en een natuureservaat, de 'Moenebroek', ligt een vergeten hoeve. Vergeten, maar niet verlaten, zo blijkt. Als je er enkele schapen en een ezel ziet grazen, veronderstel je dat ook hier een kapitaalkrachtige nostalgische stadsbewoner is neergestreken. Maar dan zie je ook een koe met kalf, kippen en zowaar een varken. Heeft de tijd hier stil gestaan?

Toch zitten we voor deze 'boerenstoel' niet met onze voeten op de asbak van een Leuvense stoof. Met Patrick zitten we op een bank met onze rug tegen de warme tegelkachel onder aan de bakoven, die is ingebouwd in een ruime ontmoetingsruimte. Zijn vrouw, Bellinda, doet intussen aan de keukentafel een nazorgbabbel met een gezin dat hier in de maand april foto's kwam nemen, waarop het zoontje voor de eerste communie onwennig poseert naast 'echte' boerderijdieren.

'En zo komt hier altijd wel iemand over de vloer', zegt Bellinda, 'leerlingen of oud-leerlingen van Patrick of van mij, groepen van JNM (Jeugd Natuur en Milieu), een afdeling van de Gezinsbond, een kleuterklasje, een

hele zolder neefjes en nichtjes om aan het hout te helpen, een journalist van een plaatselijke krant...'

Een nieuwe boer

Wervel: Om nog een andere jargonterm te gebruiken: Patrick, jij bent een nieuwe boer. Iemand die als niet-landbouwer in de landbouw stapt.

Patrick: Ik ben wel een boerenzoon. Maar ik was inderdaad niet voorbestemd om de boerderij van mijn ouders over te nemen. Wilde ik dat toen? Dat kan ik nu moeilijk zeggen zonder te herinterpreteren. Mijn ouders hadden een gemengd bedrijf met, in de jaren '70, een 15 ha, 12 melkkoeien en 25 zeugen. Dat was toen een middelgroot en tamelijk vooruitstrevend bedrijf, compleet met (ingevoerde) soja en (zelf geteelde) maïs. Maar tegen 1980 aan was het bedrijf al te klein. Het was nog net goed om uit te bollen. En mijn ouders zijn dat nu nog altijd aan het doen. Ze zijn intussen tachtig en mijn vader gaat koppig door.

Wervel: Jij zou er anders wel wat van gemaakt hebben

Patrick: Dat is ook herinterpretatie. Met wat ik vandaag weet en doe, ja. Maar dat was vijftientig jaar geleden. En ik heb wel een hele omweg gemaakt voor ik hier terecht ben gekomen.

Wervel: Vertel.

Patrick: In vogelvlucht: in Leuven godsdienstwetenschappen gestudeerd, leraar geworden in Geraardsbergen, getrouwd, een huis gebouwd, een artisanale bakkerij begonnen. En eigenlijk altijd op zoek geweest naar een boerderij.

Ophasselt. Vorige zondag maaide Patrick Ruyschaert zijn lupineveld aan de Rapidelaan.

De voorbije maanden vroegen heel wat burens en voorbijgangers meer uitleg over deze vlinderbloemige plant met de merkwaardige lichtpaarse bloemen. Patrick: 'Vandaag zitten in de verschillende peulen de stevige en sterke vruchten die wat lijken op bonen. In totaal staat er in België zowat 20 ha van dergelijke eiwitrijke planten. Wij experimenteren met deze teelt, omdat vandaag de eiwitrijke voeding

uit sojaplanten massaal wordt ingevoerd uit Zuid-Amerika. Dat leidt daar tot massale ontbossing en groeiende armoede. In feite loopt onze grote veestapel van hier eigenlijk op Zuid-Amerikaanse grond. Kan dat niet anders?'

Het echtpaar Patrick Ruyschaert-Bellinda Staelens is al lang op zoek naar een meer rechtvaardige en verantwoorde landbouw.

Armand Matthijs in *De Beiaard*, weekblad voor Zuid-Oost-Vlaanderen

Wervel: *Waarom? Kruipt het bloed waar het niet gaan kan?*

Patrick: Misschien, maar dan niet omwille van de stiel, laat staan voor het gewin.

Bellinda: Al van in onze studententijd waren wij geen echte "consumenten" van voedsel. Daarmee bedoel ik dat we niet zomaar voedingswaren kochten zonder ons af te vragen waar ze vandaan kwamen. Ook zagen we voedsel en landbouw toen al in een bredere context.

Wervel: *Waar kwam jullie inspiratie vandaan?*

Bellinda: Uit die jaren is vooral de visie van Schumacher, 'Small is beautiful – Hou het klein', blijven hangen. En voor de landbouw was dat John Seymours 'Leven van het land', een wat naïeve en nostalgische concretisering. De grond van de zaak hebben we uiteindelijk overgehouden: kleinschalige zelfvoorziening die, als een zekere uitbreiding en specialisatie mogelijk was, een leefbaar beroepsinkomen zou opleveren. Duurzaamheid, niet in Bokrijk-termen, maar toekomstgericht in een geglobaliseerde wereld.

Een halve boer

Patrick: Na veel zoeken, hebben we dan toch een boerderij gevonden, al was het maar een halve. Letterlijk : een vierkants-hoeve door een muur in tweeën gedeeld. Daardoor was ze ook betaalbaar. Maar er was amper 1 ha grond bij. Nu, bijna tien jaar later, hebben we stilaan kunnen uitbreiden tot zo'n 6 ha: 4 ha weide, inclusief hooiland, een goede hectare akkerland, een halve hectare bos, een paar aren voor de moestuin en de woning.

Wervel: ... *Maar nog altijd niet leefbaar?*

Patrick: Neen, we gaan nog allebei werken, ik deeltijds, Bellinda voltijds. Ook in die zin zijn we maar halve boeren. Aan de andere kant hebben we, in tegenstelling met "echte" boeren, geen enkele lening lopen.

Bellinda: En dat is voor een groot stuk te danken aan Patrick's gouden handen: hij is metser en schrijnwerker, bakker en kaas-maker, mecaniciens en melker...

Patrick: Het is nog wel zoeken. Om de kringloop te realiseren, hebben we heel wat variatie nodig in dieren en teelten. Maar dan komen de hygiënische en andere eisen, betalingen en belastingen die even zwaar zijn of je één varken hebt of duizend, tien kazen maakt of honderd. Moeten we ons dan toch gaan beperken?

Een 'dubbele boer'

Wervel: Vooraf dachten we dat jij leraar en boer was, zo 'n beetje zoals dichter en boer. Nu blijkt ten eerste dat jij meer dan een dubbel leven hebt en ten tweede dat je met Bellinda een tandem vormt.

Bellinda: Doordat ik voltijds buitenhuis werk en een job heb die niet van 8 tot 5 loopt, is de meeste handenarbeid op de boerderij voor **Patrick**. Doordat we gekozen hebben voor een gemengd bedrijfje, en bovendien zelf alle verbouwingswerk doen aan een boerderij die meer dan 200 jaar oud is en in slechte staat, is die handenarbeid niet te overzien. We kreunen hier onder het vele werk en vakantie of vrije dagen zitten er niet in. Ook hebben we wel veel creatieve ideeën, maar missen de middelen en mankracht om ze te realiseren. Misschien komen we nog voor de keuze te staan: ofwel voltijds boer, ofwel voltijds leraar.

Wervel: *Bijvoorbeeld geen (godsdienst)leraar meer?*

Patrick: Ik ben al enkele keren met verlof zonder wedde geweest, maar altijd met plezier teruggekeerd. Mijn leraarschap profiteert van mijn ervaring als boer. Als ik Genesis 1 moet uitleggen, dan kan ik wijzen op de verkeerde vertaling "Heers over de rest van de schepping" en kan ik het rentmeesterschap zeer concreet maken door te vertellen over de grond, de planten en de dieren waarvoor ik mag zorgen. Mijn leerlingen zijn ook heel betrokken bij alles wat op de boerderij gebeurt, komen wel eens helpen en zijn vaak op bezoek, en zien onze gedrevenheid. Daar staan jonge mensen erg voor open. De wisselwerking biedt dus ook heel wat voordelen.

Wervel: *En Wervel?*

Patrick: Wervel helpt me zowel in het onderwijs als op de boerderij. Wervel betekent toch nog altijd 'rechtvaardig en verantwoord'? En dat is ethisch.

Wervel: ... *en dat past in jouw godsdienst.*

Patrick: Uiteraard. Maar het is breder religieus: boeren in verbondenheid met wat ons overstijgt, met het eeuwige. Is dat misschien wat ze tegenwoordig het duurzame noemen?

Bellinda: Voor mij zit de spiritualiteit ook in het geloven in de kracht van het kleine, of Bijbels vertaald: 'de graankorrel die in de aarde sterft, maar honderdvoudig vruchten draagt'.

Het zwakke dus dat de kiem is van het nieuwe. Soms zegt men tegen mij: 'Zijn jullie niet wat naïef? Jullie gaan de wereld niet veranderen, niets kan op tegen de enorme economische en politieke machten die deze wereld regeren. Zorg gewoon dat je een goed en gemakkelijk leventje hebt. Probeer niet te vechten tegen windmolens.'

Ik heb ook wel eens de neiging om zo te denken, maar dan denk ik ook aan de woorden van Gandhi: 'Wees zelf de verandering die je in de wereld wil zien.'

Paul Beghin

Gandhi 1869 – 1948

Eind januari is het 60 jaar geleden dat Mahatma Gandhi vermoord werd. Het is de aanleiding voor de uitgave van een internationale verjaardagskalender: **'De aarde kan ieders behoefte aan, maar niet ieders hebzucht'.**

Een mooi eindejaarscadeau met 13 authentieke foto's van Gandhi en 13 uitspraken in het Nederlands, Engels, Frans en Duits.

De kalender kost 12 euro (exclusief verzendkosten) en is te verkrijgen bij: Stefan Vermuyten, Hoolstraat 3, B-2230 Herselt; stefvermuyten@telenet.be

Verlies aan landbouwgronden, ook in Limburg

De sluipende verpaarding van het landschap, ook in Limburg, zien sommigen met lede ogen aan. De Vlaamse minister van Landbouw vindt het echter een beloftevolle ontwikkeling. Over heel Vlaanderen telt hij weiden voor 120.000 paarden; dat is toch mooi. Plus: 219 miljoen euro aan jaarlijkse toegevoegde waarde en 3.550 arbeidseenheden erbij. En in één adem volgt de klacht dat er in het plattelandsbeleid te weinig aandacht is voor de paardensector.

Bleef het bij het wegsijpelen van landbouwgrond, tot daar nog aan toe, maar de draak is veelkoppig. Wervel signaleert in geheel Vlaanderen een verlies aan landbouwgronden. De oorzaken zijn velerlei: grondstofwinning van bv. zand of grind, inplanting van klei-ne bedrijven, al dan niet voor de verwerking van agrarische producten, aanleg van een golfbaan, een sportterrein of een stadspark, woonverkaveling, een stukje dat weer 'natuur' wordt of een stukje dat stilletjes verandert in een paardenwei, terwijl dat paard in die wei op geen enkele manier in

functie staat van de landbouw. Paardentracatie is immers verleden tijd en het winnen van landbouwgronden is al lang geschiedenis. Er komt geen landbouwgrond bij. Hij wordt alleen maar schaarser. Er zit ook onvoldoende schot in het vastleggen van het agrarisch gebied op de diverse planologische niveaus.

*

Over dit onderwerp organiseert Wervel op **12 februari een debatavond in Kuringen-Hasselt**. Bij wijze van inleiding op het debat zullen twee sprekers dieper ingaan op volgende punten:

1. Een beeld van het agrarisch grondgebied en het gebruik ervan, in het bijzonder

in Limburg.

2. De belangrijkste bedreigingen van het agrarisch grondgebied in de provincie Limburg.

Het panel zal bestaan uit vertegenwoordigers van

- het Ministerie van Landbouw
- de Provincie Limburg
- de Boerenbond
- de Vlaamse LandMaatschappij (VLM)
- de agrarische sector
- de paardenhouderij

Luc Vankrunkelsven, auteur van o.a. 'Dageraad over de akkers' en 'Sojaflitsen', modereert.

Afspraak op 12 februari om 20.00 uur in de Gildezaal in Kuringen-Hasselt !

'Verpaarding' betekent dat gronden, die ooit voor landbouw bedoeld waren, nu gebruikt worden voor paardenhouderij.

Het sociaal en economisch belang van buurtwinkels

Buurtwinkels spelen een belangrijke rol op socio-economisch vlak. Niet alleen spelen ze met hun commerciële dienstverlening een belangrijke **economische rol** in de detailhandel. Buurtwinkels zijn in essentie een vorm van **lokaal ondernemerschap** en stimuleren zo aanzienlijk de lokale economie. Door hun exploitatievorm zorgen ze voor **duurzame werkgelegenheid** en hoge arbeidsintensiviteit. Ook dragen ze bij tot een **gediversifieerd distributieaanbod** naar de klanten en kunnen ze zich onderscheiden door directe dienstverlening en het aanbod van verswaren, streekproducten en specialty.

Daarenboven hebben ze ook een belangrijke **sociale functie**. Buurtwinkels zijn hoofdzakelijk gevestigd in dorpskernen van (kleine) gemeenten en wijken van (klein)stedelijke gebieden buiten de handelskern en hebben daar in wezen een **buurtverzorgend karakter**. Door hun locatie beschikken de

buurtbewoners over een minimaal assortiment van basislevensbehoeften in de buurt. Die nabijheid **vermijdt kunstmatige mobiliteitsstromen** naar verderop gelegen groothandelszaken. Dat biedt ook minder mobiele mensen die de winkelkernen van de steden niet meer kunnen bereiken, de mogelijkheid om in hun leefomgeving te voorzien in hun basisbehoeften. Daardoor kunnen oudere mensen zo lang mogelijk zelfstandig thuis blijven wonen en aan het maatschappelijke leven deelnemen. Buurtwinkels fungeren bovendien ook als **ontmoetingsplaats** en bevorderen mee het sociale leven in de wijk. Daarbij komt dat ze ook een **sociale controlefunctie** vervullen; ze kunnen zelfs het veiligheidsgevoel bevorderen.

Waar blijft die lokale economische activiteit? De laatste jaren hebben echter veel kleine kernen te kampen met het fenomeen van de **sterk teruggelopen** economische activiteiten – en het wordt niet beter. Dat geldt

voor **overheidsdiensten, voor kleinhandel en voor ondernemingen**. Gemeentelijke diensten en banken, scholen, kruidenier, bakkers, groentewinkels,... verdwenen de afgelopen jaren tegen snel tempo uit het dorpsgezicht. Dat geldt ook vaak voor bepaalde stadswijken.

Dat is dikwijls te wijten aan een ontoereikend marktperspectief, onvoldoende vooruitzichten voor werk en ondernemerschap, schaalvergroting en internationalisering, naast hoge kosten voor een zelfstandige vestiging.

Ook ondernemingen in landelijke kernen ondervinden deze problematiek. Ze worden geconfronteerd met hoge kosten en te lage opbrengsten, waardoor een sluiting van de handelszaak bedrijfseconomisch de enige mogelijkheid is.

Evolutie van het aantal buurtwinkels

Jaar	Aantal	Vershil in absolute cijfers	Vershil in %
1996	10.325	- 260	- 2,5 %
1997	9.859	- 466	- 4,5 %
1998	9.178	- 681	- 6,9 %
1999	8.343	- 835	- 9,1 %
2000	7.619	- 724	- 8,7 %
2001	6.894	- 725	- 9,5 %
2002	6.462	- 435	- 6,3 %
2003	6.338	- 124	- 1,9 %
2004	6.206	-132	-2,1 %
2005	5.919	- 287	- 4,8 %

UNIZO-Studiedienst op basis van voedingsuniversum AC Nielsen 2006

De UNIZO-studiedienst onderzocht de evolutie van het totale aantal zelfbedieningszaken (superettes) met een verkoopsoppervlakte van minder dan 400 m² (zoals Supra, Prima, Louis Delhaize) en de winkels met traditionele bediening. Daar waar uit die cijfers een duidelijke toename van de verkoopsoppervlakte bleek, tekent zich voor wat het aantal buurtwinkels betreft een duidelijk dalende tendens af.

Terwijl de daling zich in 2003 en 2004 min-

der sterk had doorgezet, merken we in 2005 opnieuw een sterkere daling van het aantal buurtwinkels: - 4,8 %. In 2005 zakt het aantal buurtwinkels voor het eerst zelfs onder de 6.000. De afgelopen vijf jaar is er een totale daling met 14 % van het aantal buurtwinkels.

Wat nu ?

Met het verdwijnen van buurtwinkels in kleine kernen en wijken wordt het socio-econo-

mische leven op deze plaatsen bedreigd en beschikken vele kleinere kernen niet meer over de nodige **basisvoorzieningen**. Voor kleine kernen en stadswijken vraagt dit om nieuwe vormen van dienstverlening, bijvoorbeeld in samenwerking met een lokale ondernemer.

Thei Noukens, UNIZO-adviseur

uit de praktijk:

Winkelen in de buurt wordt beloond

Pajottenlandpas geeft klanten korting en handelaars kwaliteitslabel

LENNIK - Wie winkelt in de buurtwinkel in zijn dorp in het Pajottenland, wordt hiervoor binnenkort beloond. Een twintigtal Pajotse handelszaken lanceren onder impuls van spaarpasbeheerder Qualiet samen de Pajottenlandpas. Elke aankoop geeft recht op spaarpunten waarmee je aankoopcheques bij de deelnemende handelaars kan verdienen.

Buurtwinkels vormen een barometer voor de leefbaarheid van een dorp", zegt de Gooikse burgemeester Michel Doomst en

voorzitter van Pajottenland+, die de Pajottenlandpas voluit steunt. „De afgelopen vijf jaar nam hun aantal echter met 30 procent af. Slecht voor de lokale economie, maar ook voor de sociale cohesie in een dorp. Vandaar dat we het behoud van buurtwinkels willen promoten. Met de vergrijzing, het dichtslippen van de wegen, de gezinsverdunding, de revival van het kleinschalige en structuurplannen waar de dorpskernen verdicht worden, hebben deze dorpswinkels zeker toekomst. Maar om leefbaar te zijn, moeten deze winkels de nodige kwaliteitsgaranties bieden, professioneel bezig zijn en hun klanten weten te binden.” (...)

Ingrid DEPRAETERE [Het Nieuwsblad, 8 juni 2007]m

Wanneer dorpswinkels toch nog kunnen overleven?

'Uit onderzoek blijkt dat **dorpswinkels** het zeer moeilijk hebben om hun hoofd boven water te houden.

'Een aantal factoren kunnen dit beïnvloeden: het aantal inwoners (minimaal 1.100), de nabijheid van andere kernen, de aanwezigheid van andere voorzieningen zoals een bank of een school, de nabijheid van een doorgangsweg of een bedrijventerrein spelen hier een grote rol.' <http://www.westhoek.be/streekplatform/Deel4/24.htm>

LEADERPROJECT*

– voor de ontwikkeling van het platteland in de Noorderkempen!

In januari 2007 werd de eerste LEADER-vergadering belegd in de landelijke gemeenten in het noorden van de provincie Antwerpen, tegen de Nederlandse grens. Met de hulp van RURANT VZW gaven nadien zes gemeenten het startschot tot een samenwerkingsverband om het **Kempische platteland op een moderne en adequate manier te ontwikkelen**.

Er werd een stuurgroep opgericht onder de spontane leiding van de schepen voor landbouw van Wuustwezel. In stilte werd er hard gewerkt om de plaatselijke bevolking zelf, met haar wensen en verzuchtingen, aan het woord te laten. Gestimuleerd door het enthousiasme van de beginners, hebben zich nadien nog vier gemeenten aangesloten, waardoor er nu in het totaal tien gemeenten deelnemen.

Begin mei werd er een persconferentie georganiseerd en eind mei een eerste open

vergadering voor alle geïnteresseerden uit dit gebied. Uit deze vergadering kwamen een honderd en tien ideeën naar voren.

Op 26 juni volgde een tweede open vergadering, waar die inbreng in verschillende categorieën was opgesplitst en in kleinere groepen werd besproken. Daar werd gevraagd om per categorie mee te denken en bij te dragen tot de verdere uitwerking van dit onderdeel van de plattelandontwikkeling.

Er werden zes **werkgroepen** opgericht:

1. Duurzame landbouw
2. Natuur, landschap, water
3. Cultureel en levend erfgoed
4. Educatie
5. Samenleving en dorpsontwikkeling
6. Toerisme

De vrijwilligers van de Wervel basisgroep Antwerpen kozen ervoor om in de groep duurzame landbouw mee te werken.

Na de vakantie werd er in de deelgroepen naartoe verder gewerkt. De groep Duurzame Landbouw kwam eind september in Brecht bijeen. Alle voorstellen werden gewikt en gewogen met het oog op haalbaarheid en belang voor de streek.

Omdat **streekontwikkeling economisch, ecologisch en maatschappelijk gedragen moet worden**, bleken dit belangrijke aspecten:

- de mogelijkheid om per bedrijf een water- en energieaudit te financieren,
- agro-samenwerking stimuleren en
- het imago van de landbouw verbeteren.

In de rubriek 'imagoverbetering' kunnen veel initiatieven opgenomen worden, zoals hoevetoerisme, thuisverwerking en -verkoop, boerenmarkten in het project en in de nabijgelegen grote steden, landbouwleerpaden, etc.

Om een **overzicht te krijgen van de bestaande initiatieven** werd de deelnemers gevraagd een lijst op te maken per gemeente: waar is wat te vinden? We vermeldde heel wat:

- Hoenvetoerisme - Thuisverkoop van streekkei- gen producten - Thuisverwerking - [Melk-] verkoopsautomaten - Landbouwleerpad - Accommodatie voor jeugdkampen - Zorgboerderijen - Samenwerking tussen boerderijen? - Enz.!

Half oktober verzamelde de werkgroep Duurzame landbouw opnieuw in Merksplas. De lijst van de bestaande initiatieven werd besproken en, waar nodig, door de aanwezigen aangevuld.

Eind oktober was er in Brecht een laatste vergadering van de deelgroep Duurzame Landbouw. De vragen en verwachtingen van de groep werden steeds duidelijker.

Met het oog op 10 november worden er drie punten weerhouden:

1. **Vorming voor de landbouwers om de landbouw te verbeteren**, niet technisch maar maatschappelijk gericht: energie- en wateraudit, begeleiding naar verbreding van de landbouw, eventueel in dienst nemen van een coördinator;
2. **Verbetering van het imago van de landbouw**: alles wat de landbouw in een positief daglicht stelt, versterken; zeker het zelf in de hand nemen van de promotie en organisatie van directe vermarkting.
3. **Creëren van een maatschappelijk draagvlak** door samenwerking tussen landbouwers onderling en met andere actoren, bv. agro-aanneming (legt de verbinding tussen landbouwers en overheden

en gemeenten met het oog op het onderhoud van publieke zones, zoals wegkanten maaien door particuliere boeren) en machine-ring (samenwerking tussen boeren voor aankoop en gebruik van grote landbouwmachines).

Als symbool voor de groep werd een kruiwagen gekozen. Je kan een kruiwagen zo vol laden als je wil, maar als er niemand achter gaat staan om hem vooruit te duwen, gebeurt er niks.

Op 10 november werd er in Hoogstraten een open vergadering voor alle werkgroepen belegd.

Iedere groep stelde zich voor aan alle aanwezigen en bepleitte zijn voorstellen. Daarop volgde een stemming over de haalbaarheid van alle voorstellen. Een onafhankelijke jury gaf zijn beoordeling. Bij hand opsteken werden alle suggesties aangenomen.

De stuurgroep en Rurant gaan dat alles nu in een projectvoorstel gieten. Van zodra het project van start gaat, wordt er een plaatselijke groep (PG) gevormd, die de autonome beslissingsmacht krijgt om het hele project in goede banen te leiden. **Bij het opstarten van het vol-ledige LeaderProject zullen de gemeenten Arendonk, Baarle-Hertog, Brecht, Essen, Hoogstraten, Kalmthout, Merksplas, Ravels, Rijkevorsel en Wuustwezel, samenwerken aan een toekomstge-richt ontwikkelingsplan.**

Door de financiële steun van Europa, Vlaanderen en provincie Antwerpen gaat dit gebied een mooie toekomst tegemoet.

Maria van Eyndhoven, namens Wervel Basisgroep Antwerpen

*LEADER is het EU-Gemeenschapsinitiatief voor landelijke/ rurale ontwikkeling. (Zie ook 'Vooraf')

Milieubeheersovereenkomsten: vehikel voor een geïntegreerd plattelandsbeleid? Een bijdrage met focus op evaluatie van milieubeheersovereenkomsten

Geertrui Louwagie was actief vrijwilliger bij Wervel van 1993 tot 2001. Sedert half juni 2005 werkt ze in Dublin binnen de "School of Biology and Environmental Science" of University College Dublin voor "Agri-environmental Footprint", een onderzoeksproject dat door de Europese Commissie gefinancierd wordt (website: <http://www.footprint.rdg.ac.uk/>). In onderstaand verslagje doet ze de hoofdlijnen van het project en aansluitende ervaring in Ierland uit de doeken.

Als ik vergelijk met Vlaanderen is landbouw in Ierland nog veel meer in het dagelijkse lev-

en aanwezig. Zo kan je elke avond een landbouwpraatje beluisteren op de nationale omroep. Het jaarlijkse ploegkampioenschap trok dit jaar een publiek van 166.000 man, vrouw en kinderen, terwijl ik me dat soort landbouwfeesten enkel van mijn kindertijd herinner. Het heeft wel iets om in dit land aan de slag te zijn, op het snijpunt van landbouw en milieu: via beheersovereenkomsten.

Met een consortium van zeven EU-partnerlanden (Verenigd Koninkrijk (coördinatie), Denemarken, Duitsland, Finland, Griekenland, Hongarije, Ierland) hebben we binnen het AE-Footprintproject een methode ontwikkeld om de **effectiviteit van beheersovereenkomsten te evalueren: de Agro-Milieu-Index. Daarmee willen we een antwoord**

geven op de vraag of beheersovereenkomsten daadwerkelijk iets uitmaken voor het milieu en de omgeving.

De contextspecifieke methode omvat twee belangrijke elementen: (1) een harmonische **structuur** en (2) een **interactieproces** met belanghebbenden. Het contextspecifieke verwijst naar een specifiek landbouwsysteem (bijvoorbeeld gemengde landbouw) binnen zijn geoklimatologische gebiedskenmerken (bijvoorbeeld de kustpolders). De methode kan ook ruimer gebruikt worden om de impact van landbouw op de omliggende omgeving na te gaan.

De berekening van de index is een beetje te vergelijken met een ecologische voetafdruk. Onze Agro-Milieu-Index heeft echter een verschillende achterliggende filosofie: het toont op een schaal van 0 tot 10 welke bijdragen een bedrijf of een groep bedrijven aan de maatschappij levert/leveren door het aanbieden van zogenaamde 'groene diensten'. 10 is een uitstekende bijdrage. Ligt de score tussen pakweg 5 en 0, dan betekent het dat het bedrijf een negatieve invloed heeft op zijn omgeving en mogelijks zelfs het milieu vervuult op kosten van de maatschappij.

De **structuur** van de index is opgebouwd uit verschillende niveaus en drukt een **holistische visie op het agro-ecosysteem** uit. Het **hoogste niveau** verwijst naar de **prioriteiten in het plattelandsbeleid**. Dat zijn: bescherming, behoud en verbetering van natuurlijke hulpbronnen (zoals water-, bodem- en luchtkwaliteit) en biodiversiteit (genetische, soorten- en ecosysteemdiversiteit), maar daarnaast worden ook landschap (in de zin van multifunctionele landbouw) in ogenschouw genomen. Onder de noemer 'landschap' vallen bijvoorbeeld: esthetiek en aantrekkelijkheid van het landschap, het heraanleggen van oude spoorweginfrastructuur voor recreatie, hoevetoe-risme – heel toepasselijk in het land van 'Ceid Mile Fáilte' ofte 'honderdduizend keer welkom' –, behoud van historische of archeologische monumenten of hoevearchitectuur. Het **tweede niveau** verwijst naar hoe die **prioriteiten op boerderijschaal vertaald worden met behulp van de 'landbouwpraktijken'**. De term 'landbouw' behelst hier meer dan louter de productie van voedings-, voeder-, vezel- of energiegewassen. Naast de methoden die in de plantaardige en dierlijke productie gebruikt worden (bijvoorbeeld de wijze van bemesten en de hoeveelheid) en de fysieke infrastructuur (bijvoorbeeld opslagtanks voor drijfmest, veldgrenzen), wordt immers ook aandacht besteed aan hoe het gebied dat niet voor

productie bestemd is, beheerd wordt. Een combinatie van deze twee niveaus resulteert in **negén** universele agro-milieu-dimensies.

Idealiter wordt de **Agro-milieu-index gebruikt om beheersovereenkomsten te evalueren met verschillende doelen (die op verschillende dimensies te situeren zijn)**. De evaluatiecriteria zijn in dat geval ruimer dan wat in een specifieke beheersovereenkomst omschreven is. Zo waren alle **negén** cellen gevuld, toen we onze gevalsstudies in relatief intensieve melkveehouderij en extensieve veeteelt binnen het kader van het 'Rural Environment Protection Scheme' (REPS), de enige Ierse beheersovereenkomst, evalueerden. REPS omvat een totaalpakket van 11 verplichte beheerspakketten met bijkomende opties uit een keuzemenu. Eind 2006 hadden meer dan 55 000 (of dus meer dan 40% van de) landbouwers een REPS-overeenkomst. De beheerde oppervlakte komt overeen met pakweg 40% van het Ierse landbouwareaal, dat op zijn beurt meer dan twee derden van de totale Ierse landoppervlakte inneemt.

Een tweede belangrijk element van de Agro-Milieu-Index is het interactieve ontwikkelingsproces met belanghebbenden. De groep van belanghebbenden is liefst zo gediversifieerd mogelijk: van milieu- tot productiespecialist, van boer tot consument, van beleidsmaker over adviseur tot boer. Ze zijn betrokken bij het ontwikkelen van de essentiële bouwstenen van de Index en hebben een min of meer continue inbreng en feedback. Zij bepalen wat de relevante evaluatiecriteria zijn, hoe ze meetbaar zijn op bedrijfsniveau (d.m.v. indicatoren), wat het relatieve belang is van de verschillende probleem- en aanpakgebieden en hoe ze gewogen worden in de index, hoe de indicatoren met hun verschillende eenheden (bijvoorbeeld percentage traditionele gebouwen op het erf naast de maaidatum voor weidevogels) op dezelfde standaardschaal van 0 tot 10 kunnen worden gezet. Het forum van belanghebbenden in onze gevalsstudies nodigde uit tot gesprek. Het was mooi om zien hoe de kruisbestuiving van diverse soorten kennis en ervaring tot nieuwe inzichten leidde. De spanning die tussen landbouw en milieu al te vaak aanwezig is, loste als het ware op in het gesprek.

Binnen het bredere kader van duurzame landbouw en plattelandsontwikkeling focust de Agro-Milieu-Index op de milieudimensie. Sociale en economische aspecten worden slechts zijdelings aangeraakt. De structuur van de Index laat echter toe om bijkomende probleem- en oplossings-/aanpakgebieden

toe te voegen, mochten die in de toekomst van groter belang zijn in het plattelandsbeleid. Tegelijk kan een groep belanghebbenden ook nu al de keuze maken om belangrijke aspecten die momenteel in het beleid ontbreken, toch een plek te geven in de Agro-Milieu-Index. De aandacht voor en het in de verf zetten van lokale prioriteiten zijn zodoende zaadjes voor een geïntegreerd plattelandsbeleid.

Geertrui Louwagie, Dublin (november 2007)

Gentse boerenmarkten herstellen sociaal contact

De Gentse boerenmarkten doen het goed. In een jaar tijd kwamen er twee bij en de markt aan de Halve-maanstraat vierde zaterdag zijn vijfde verjaardag. "Het succes is de voorbije jaren toegenomen. Toen wij met onze markt begonnen, was dat vooral met het idee om onze buurt één keer per week samen te brengen. Nu, vijf jaar later, is het doel grotendeels bereikt", zegt Henk Barbry van buurtcomité 'De Toekomst'.

Meer op: www.wervel.be/e-voedselkrant

De definitie van de "speciale producten" kost WTO hoofdbreken

Het recht van landen om de handel in basisvoeding uit te zonderen van de algemene WTO-regels levert veel problemen op. Binnen de gedachteconstructies van vrijhandel is een begrip van voedselsoevereiniteit moeilijk tot niet inpasbaar. Twee wereldbeelden botsen tegen elkaar. De "speciale producten" zijn in het bijzonder voor de ontwikkelingslanden van belang.

Meer op: www.wervel.be/e-voedselkrant

Wervelend bewegingswerk

Big John meets small Tom in Leuven

Donderdag 4 oktober was een zonovergoten najaarsdag in Leuven. We bezochten er met de basisgroep Vlaams-Brabant het Open Veld.

"Small is beautiful", zegt Tom Troonbeeckx, de boer die vorig jaar helemaal op zijn eentje bijna 2 ha is beginnen bewerken. Ondertussen zijn er 90 personen aangesloten bij zijn bedrijf; een aantal van hen waren ook aanwezig op de ontmoeting onder de kersbomen. Voor een vast jaarbedrag halen zij dagverse groentjes en kersen achter de Abdij van 't Park, net buiten Leuven. Hij wil nog een klein beetje groeien om iemand mee in dienst te kunnen nemen en er niet alleen

voor te staan. Dat zal niet zo'n probleem zijn, want 20 families staan op de wachtlijst.

Vandaag is er groot bezoek op zijn bedrijf. Farmer John Peterson heeft een soortgelijk project in Illinois. Zijn bedrijf omvat 30 ha en voorziet 1200 aandeelhouders van groenten. 'CSA (Community Supported Agriculture) is het snelst groeiende segment in de landbouw van de VS. Er zijn al zo'n 3000 boeren die volgens het principe van CSA werken', aldus John, die intussen bekendheid oogst door de film *The Real Dirt On Farmer John*.

'Dit is totaal iets anders dan bio. Hier komt de consument op het bedrijf van de boer. In de traditionele landbouw probeert de boer zoveel mogelijk te krijgen voor zijn product en de consument zoekt het goedkoopste. Die twee moeten mekaar dan vinden op 'de markt'. Hier is dat anders. Als de boer en

de consument elkaar ontmoeten, ontstaat er een enorm inlevingsgevoel en is er plots zoveel meer mogelijk.'

Tom kan dat bevestigen. 'Ik had hier een hoop kromme wortels opzij gelegd om weg te gooien. De klanten hadden ze de week nadien allemaal meegenomen. Van mij hadden ze er mooie mogen uitkiezen, maar ze vonden de kromme heel lekker,' aldus Tom.

Farmer John komt met zijn film een duidelijke boodschap brengen: kunst kan de landbouw redden. Via theater, kortfilm, dans, kan er weer een brug geslagen worden tussen landbouw en maatschappij. *I'm a bug* is zo'n pareltje van een kortfilm, waarvan de titel song door Leslie Littlefield live werd gezongen. Voor een volle zaal in het Provinciehuis.

Eigenlijk heeft boer John Peterson nog meer in zijn mars. Hij vertelt er niet voluit over, maar aan de basis van een nieuwe landbouw ligt eigenlijk een complete innerlijke verandering. 'Het is niet voldoende dat we het licht uitdoen als we buitengaan, om de opwarming van de aarde tegen te gaan.' De Virgen de Guadeloupe stemt stilzwijgend in. Zij reist mee met Farmer John sinds hij in Centraal Amerika tot het inzicht kwam dat je om te boeren met je handen in de grond moet werken. Dat de bodem ons respect verdient en dan veel zal teruggeven.

Tom werkt ook volgens dat principe. Als er groenten over zijn, gaat hij daarmee niet naar de markt. 'De grond moet ook iets eten', zegt hij laconiek. En Tom mag niet klagen, hij

kreeg al veel terug. 'Alleen de tomaten zijn dit jaar mislukt. Ik wou die buiten proberen, maar het weer zat niet echt mee.' De ree, de fazanten, de konijnen en bosduiven kwamen proeven, maar berokkenden niet echt schade aan zijn Open Veld van overvloed.

www.hetopenveld.be
www.angelicorganics.com

Patrick De Ceuster

De auto-sufficance deed heel wat kijklustigen halt houden

'Sappig groen' op Ecodroom in Deurne – met Wervel ...

Op de eerste zondag van oktober konden bezoekers in het Provinciaal Groendomein Rivierenhof in Deurne genieten van het jaarlijkse evenement Ecodroom. Met prachtig herfstweer erbij. Dat milieufestival wil een groene vonk overbrengen op de bezoekers, dit jaar rond het thema 'Sappig groen'. Meteen was het ook de 'aftrap' voor de Week van het Bos.

's Namiddags genoot het publiek van demo's, kleine workshops, proeverijen en verkoop van biologische en ambachtelijke producten, waaronder verrassende sapjes van groenten, fruit en andere geneugtes, oud en nieuw fruit, bio-infostanden, enz.

Een succes!

Wervels Basisgroep Antwerpen was er aanwezig met een melkautomaat met biologische melk van de Dobbelhoef, een infostand en met lekkere WERVEL-MILK-SHAKE, die Tine maakte met melk, verse hoogstamperen en ijs. De belangstelling was groot. De melkautomaat van 80 liter was uitverkocht en ook de milkshakes gingen vlot weg. Ook de infostand trok veel aandacht.

Talrijke bezoekers maakten dankzij Tine, Patrick en Peter met Wervel kennismaken.

Maria van Eyndhoven

Krachtmeting rond de Amerikaanse landbouwwetten

Vlak voor het zomerreces van 2007 keurde het Amerikaanse Huis van Afgevaardigden de nieuwe wetgeving over landbouw goed, de Farm Bill 2007. John Nichols citeert George Naylor, een boerenleider, die het een stuk wetgeving noemt dat aan alle kanten rammelt. Het budget voor de komende vijf jaar bedraagt 286 miljard US\$ en omvat landbouw, voedselpolitiek en -handel, en bio-energieproductie. Omdat het een hutsepot is, kan men er niet eenduidig voor of tegen zijn.

Meer op: www.wervel.be/e-voedselkrant

Keizer hesp en koning auto. La reine voiture et le roi jambon

Zondag 23 september hielden basisgroep Brussel en Friends of the Earth een opvallend act aan de beurs in Brussel. Slogan: 'Autosuffisance'. Vrij vertaald in het Nederlands: 'Voer voor vervoer'. Een folder in beide landstalen heeft het over de planetaire effecten van **teveel auto's en te hoge vleesconsumptie**. Op de keerzijde staan concrete initiatieven voor de **Brusselaar**, zowel op gebied van landbouw en voeding, als van vervoer. Voor de Week van de Smaak werd de alternatievenkant van de folder nog herwerkt voor de **Leuvenaars**. Beide folders zijn op het wervelsecretaariaat te bekomen.

Voor op uw boekenplank

Soja anders

Dageraad over de akkers is het tweede 'sojaboek' van Luc Vankrunkelsven. In *Kruisende schepen in de nacht* (besproken in *Streven*, april 2006, blz. 375-377) had hij het over de teelt en consumptie van soja, het gebruik ervan in veevoer, het transport en vooral de gevolgen van de sojaproductie en -consumptie: de knelpunten in de landbouw in Zuid en Noord en de aantasting van het milieu overal ter wereld. Nu gaat het over alternatieven voor soja. Beide boeken situeren het probleem zeer breed (economisch, cultureel, ecologisch) en leggen voortdurend verbanden: tussen wereldpolitiek en lokale beslissingen, tussen transnationale ondernemingen en lokale landbouw, tussen vleesconsumptie en autogebruik ('maag en motor') en tussen die vaststellingen en spiritualiteit, cultuur en ethiek. *Dageraad over de akkers* focust in het bijzonder op de creativiteit van boeren en consumenten in Brazilië en Europa, 'voorbij de soja'.

Belangrijk is dat de auteur nieuwe accenten legt, nieuwe denkwijzen volgt en nieuwe perspectieven opent. Terwijl in Europa een hype heerst rond 'groene' energiegewassen, wijst hij op de gevolgen van bijvoorbeeld de riet-suiker- of maïsmonocultuur na die van soja. Pikant detail: ook de Braziliaanse regering kiest resoluut voor biodiesel op basis van onder meer soja, net als oplossing voor de familielandbouw. Of op het feit dat groene energie en 'ecoafslaten' de aandacht afleiden van het eigenlijke probleem: het overdadige energieverbruik. En bijvoorbeeld de onderschatting van methaanvervuiling door runderen in vergelijking met het effect van CO₂.

Centraal echter staan de alternatieven voor soja of minstens voor het sojagebruik. Medicinale planten zijn één invalshoek, thuisverwerking een andere. De cultuur van bracatinga als alternatief voor pinus en eucalyptus. Of de polycultuur, die bijna dwingt om het begrip 'veld' los te laten: een landbouwer bewerkt oppervlaktes bos en open veld, teelt daarin slingerpatatten naast diverse soorten maïs enz. Vankrunkelsven

Dageraad over de akkers en *Koe 80* broederlijk naast elkaar

bewandelt ook zijpaden, bijvoorbeeld met beschouwingen over 'socialistische technologie' versus kapitalistische, wat de vraag doet rijzen of een landbouw op mensenmaat zoals de 'agricultura familiar' in de toekomst weer haalbaar zou kunnen worden. Of over medicinale planten, waar de 'chemische' industrie blijkbaar ook greep op wil krijgen. Of over de tilapia, een lokale vis. Zo ontdekt de lezer een land, Brazilië. Hij leert bij over de politiek van Lula, de pedagogie van Freire, boerenakbonden, de Comissão Pastoral da Terra (Commissie voor grondpastoraal, CPT), en andere bewegingen. En hij maakt op een kritische manier kennis met een andere cultuur.

Dageraad over de akkers is geen essay. Luc Vankrunkelsven analyseert een probleem met duizenden facetten en vertrekt daarvoor vanuit eigen ervaringen: een arme vrouw die ogenschijnlijk een bloem kapotmaakt, de botsing van stijlen bij de ngo-ontmoeting in de marge van de officiële FAO-conferentie, de verkenning van een nieuwe bracatinga-plantage enz. Heel verschillende ervaringen, die nu eens moedeloos stemmen en dan weer moed geven. Die ervaringen verdiept hij door ze te linken met enerzijds de sojaproblematiek en anderzijds met de achterliggende

economische, culturele, sociale en religieuze realiteit. Daarbij schrijft hij als geëngageerde milieuactivist, als gevoelig persoon, als christen en monnik ook, en vaak vanuit een combinatie van die drie, zonder zich te verschuilen.

Zo ontstaan zeer persoonlijke reportages, die uitgroeien tot een soort columns omdat feiten, ervaringen en ontmoetingen aanzetten tot algemene reflecties over landbouwtechniek en sociale rechtvaardigheid, over milieu en consumptie, hier en ginder. Daarbij worden mensen en dingen vaak symbolen. Zoals de ontmoeting met een dakloze die zijn hebben en houden beschermt met een verpakking van hondenvoer. Het voert Vankrunkelsven tot sociale overwegingen ('kruimels voor de honden') en de diepere, tragische conclusie dat deze wereld drijft op een geldreligie. Op die manier prikkelt hij de lezer vragen te stellen en anders te denken over van alles en nog wat, ook over actiemethodes, eigen informatie en persoonlijke levenskeuzes.

De 'bias' is wel duidelijk: vooral de grote transnationale ondernemingen, het kapitalisme, moeten het ontgelden. Ietwat sarcastische metaforen als 'octopus', 'messias' en 'tempel', zijn schering en inslag. Toch

is Vankrunkel-sven eerlijk en verklaart zich principieel bereid het eigen verhaal bij te sturen, zoals zijn kijk op 'contaminatie'. De eucalyptus wordt bijvoorbeeld niet zomaar verketterd: Vankrunkelsven verwijst naar zijn oorspronkelijk nuttige functie als woestijn-boom. Zijn beschouwingen over kolonisatie resulteren in een genuanceerde kijk op het fenomeen in zijn algemeenheid en de droom van een harmonisch samenleven van boer – soms 'colonos' in het Portugees – en indiaan.

Dageraad over de akkers wordt voorafgegaan door een interessante overweging van de abt van Averbode met een paar

geslaagde variaties op de uitspraak dat iedere christen een arme onder zijn vrienden zou moeten hebben. Die luiden dan: 'Iedere consument zou een producent onder zijn vrienden moeten hebben' of 'Iedere eter zou een boer moeten kennen'.

Jan Glorieux

(een uitvoeriger bespreking van het boek is te vinden op www.uitpers.be)

Luc Vankrunkelsven, *Dageraad over de akkers. Soja anders*, Dabar-Luyten/Wervel, Heeswijk/Brussel, 2007, 304 blz., 15,00 euro (exclusief verzendkosten = 2,60 euro), ISBN 978-90-6416-418-7.

Aanbieding voor eindejaarsfeesten:

Wie twee exemplaren 'Dageraad over de akkers. Soja anders' of 'Kruisende schepen in de nacht. Soja anders' en 'Dageraad' samen koopt, krijgt er 'En toch...een andere wereld is mogelijk' bij. Het is een boek van dezelfde auteur. info@wervel.be

De kuikens van Patrick en Bellinda

Patenten: Waarom het Zuiden niet profiteert van biobrandstoffen

In "Patents: taken for granted in plans for a global biofuels market" gaat Steve Suppan van het Amerikaanse IATP in op de rol van biobrandstoffen in ontwikkelingslanden. Enerzijds erkent Suppan dat ontwikkelingslanden veel geld zouden kunnen verdienen met het verbouwen en exporteren van biobrandstoffen, maar anderzijds moet hij concluderen dat daar in de praktijk weinig van terecht komt.

Meer op: www.wervel.be/e-voedselkrant

OESO-studie plaatst vraagtekens bij biobrandstoffen

Het stimuleren van biobrandstoffen zal de voedselprijzen doen stijgen en hele wouden en waterrijke gebieden vernietigen, terwijl de impact van deze brandstoffen in de strijd tegen de opwarming van de aarde eerder bescheiden zal zijn. Dat stelt de Organisatie voor Economische Samenwerking en Ontwikkeling (OESO) in een rapport dat 11 september 2007 uitlekte in de krant The Financial Times.

Meer op: www.wervel.be/e-voedselkrant

Natuurzuivere kleding
voor dames, heren en kinderen

Open: donderdag, vrijdag en zaterdag
Van 10 u tot 18 u

Beeldhouwersstraat 46
2000 Antwerpen Zuid
Tel: 03-237 86 03
mandragora@yucom.be
www.bloggen.be/mandragora

Gert Coppens maakte vier jaar lang de elektronische voedselkrant. De krant wordt naar 150 mensen elektronisch verstuurd en is te vinden op de wervelsite. Het werd tijd om het pionierswerk van Gert door te geven. Dirk Janssens en Leen Maes nemen de fakkel over. Gert zal hen in't begin nog coachen.

Gert, hartelijk dank voor de degelijke, inhoudelijke ondersteuning van ons werk. We blijven erop rekenen, zij het minder voor de Voedselkrant.

Agenda

15 december	Evaluatiedag Wervelwerk 2007
27 december -14u-17u	Open redactieraad voor lezers van de Wervelkrant
11-13 januari	Planningsweekend te Averbode
16 januari	Vergadering basisgroep Limburg ter voorbereiding van debatavond op 12 februari (meer via www.wervel.be)
18 januari	Deinze, film 'koe 80 heeft een probleem' met nabespreking vanuit de alternatieven in het Wervelboek 'Dageraad over de akkers'
12 februari -20u	Debatavond over grondproblematiek en verpaarding van het landschap; Kuringen-Hasselt.
13 februari	Sojasymposium met het instaptheater 'Dageraad over de akkers. Soja anders'
	Samen met Boerengroep-Wageningen aan de universiteit van Wageningen
16 februari	Stuurgroep 'Denk globaal, eet lokaal'
17 april	Boerenstrijddag. In de loop van deze week op diverse locaties instaptheater 'Dageraad over de akkers. Soja anders.'
31 mei	Leuven Wereldfeest en stuurgroep 'Denk globaal, eet lokaal'.
6 juli	Vrijwilligersverwendag
eerste helft juli	Wervelreis (naar Duitsland; thema: mengteelten - meer info later)

Meer info over andere vergaderingen: [zie www.wervel.be](http://www.wervel.be)

Contactpersonen

BASISGROEPEN

Vlaams-Brabant	Lus Mussche	016/53 26 95 of lusmussche@skynet.be
Oost- en West-Vlaanderen	Mieke Roelens	09/380 48 10 of mieke.roelens@telenet.be
Antwerpen	Cis Van Eyndhoven	03/664 55 02 of m.vaneyndhoven@telenet.be
Limburg	Frans Beckers	089/61 17 62 of frans.beckers@zutendaal.be
Brussel	Jonas Van Reusel	0497/43 68 83 of jonas.vanreusel@gmail.com

THEMA'S EN CAMPAGNES

landbouwbeleid	Bavo Verwimp	014/26 77 34 of bavo.verwimp@skynet.be
grond	Bavo Verwimp	014/26 77 34 of bavo.verwimp@skynet.be
energiegewassen	Jasper Wouters	jasperwouters2000@hotmail.com
agroforestry	Jeroen Watté	02/ 203 60 29 of jeroen@wervel.be
korte keten & 'Denk globaal, eet lokaal'	Katrien Van Oost	02/203 60 29 of katrien@wervel.be
zaadautonomie en gentechnologie	Louis De Bruyn	015/3303 53 of louis.debruyn@pandora.be
soja	Frederik Claerbout	02/203 60 29 of frederik@wervel.be
lokale eiwitvoorziening	Patrick De Ceuster	02/203 60 29 of patrick@wervel.be
elektronische voedselkrant	Gert Coppens	012/ 39 49 86 of gfb.coppens@telenet.be
WTO en voedselsoevereiniteit	Luc Vankrunkelsven	02/203 60 29 of luc@wervel.be

